

Makale Geliş Tarihi | Received: 20.09.2019
Makale Kabul Tarihi | Accepted: 18.03.2020

E-ISSN: 2148-9327
http://dergipark.org.tr/kilikya
Araştırma Makalesi | Research Article

DUYU VERİSİ KURAMI VE ALGININ FENOMENAL BELİRSİZLİĞİ

Pakize ARIKAN SANDIKCIOĞLU*

Öz: Duyu verisi kuramı algılamada doğrudan farkındalığına sahip olunan şeyin, dışsal, fiziksel nesnelere değil, 'duyu verisi' adı verilen ve nesnelere algılanmasına aracılık eden bir takım zihinsel unsurlar olduğunu iddia eder. Duyu verisi kuramının en güçlü argümanı, yanılısama, sanrı, çift görme gibi algılanan nesnenin kendisi ile doğrudan farkındalığına sahip olunan şeyin örtüşmediği algısal durumlara dayanır. Buna göre, görünen ve gerçekliğin arasında olduğu düşünülen bu farklılık, doğrudan farkındalığın nesnesinin duyu verileri olması gerektiğini gösterir. Öte yandan, bazı düşünürler algısal verinin fenomenal olarak belirsiz olabileceği, dolayısıyla duyu verilerinin var olduğu iddiasının makul olmadığını dile getirerek duyu verisi kuramını reddetmektedirler. Bu çalışmanın amacı, 'benekli tavuk' adı ile anılan bu argümanı değerlendirip duyu verisi kuramının yanlışlığını ortaya koyamadığını göstermektir. Bunun için Fred Dretske'in algıyı 'şeylerin farkındalığı' ve 'gerçeklerin farkındalığı' olarak sınıflandırdığı kuramı temel alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Algı, Duyu verisi kuramı, Duyu verisi, Belirsizlik, Epistemik görme, Epistemik olmayan görme.

SENSE-DATUM THEORY AND PHENOMENAL INDETERMINACY OF PERCEPTION

Abstract: According to the sense-datum theory, things that we are directly aware of in perception are not external, physical objects but rather some mental items that are called 'sense-data' and that mediate perception. The strongest argument given for sense-datum theory is based on perceptual states such as illusions, hallucinations, double seeing, in which the object being perceived and the thing that the subject is directly aware of do not match. It is claimed that the difference that is supposed to exist between appearance and reality, shows that direct objects of awareness should be sense-data. On the other hand, some philosophers reject the sense-datum theory by claiming that perceptual data can be indeterminate, hence it would be implausible to claim that they exist. The aim of this paper, is to present this argument known as the 'speckled hen' and to show that it cannot falsify sense-datum theory. To this aim, Fred Dretske's theory of

* Doktor Öğretim Üyesi | Assist. Prof. Dr.

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | İzmir Kâtip Çelebi University, Faculty of Social Sciences, Department of Philosophy, Turkey.

pakizearikan@yahoo.com

Orcid Id: 0000-0002-9781-075X

Arıkan Sandıkçioğlu, P. (2020). Duyu Verisi Kuramı ve Algının Fenomenal Belirsizliği. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 20-31.

perception through which he distinguishes 'awareness of things' and 'awareness of facts' will be taken as a ground.

Keywords: Perception, Sense-datum theory, Sense-datum, Indeterminacy, Epistemic seeing, Nonepistemic seeing.

1. Giriş

Algının doğrudan nesnesinin, dış dünyadaki somut nesnelere olduğu birçoğumuza göre şüphe edilemezdir. Buna göre, algıladığımız şeylerin dış dünyada var olan ağaçlar, insanlar, hayvanlar, masalar veya sandalyeler gibi fiziksel nesnelere olduğundan ve algılarımızın da çoğunlukla bizleri bu nesnelere var olduğu konusunda yanıltmadığından oldukça eminizdir. Ancak bazı felsefecilerin algı konusunda öne sürmüş oldukları kuram ve iddialar, aslında algının nesnesinin fiziksel nesnelere değil de, birtakım duyu verileri olduğu yani, bir takım zihinsel unsurlar olduğu fikrinin de son derece makul olduğunu gösterir (Ayer, 1940, s. 5). Bu anlayış "duyu verisi kuramı" (*sense-datum theory*) adıyla sayısız tartışmanın odağı haline gelmiş ve algı konusunda çok çeşitli argüman ve görüşün ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Duyu verisi kuramına hem ontolojik hem de epistemolojik temelli birçok karşı-argüman getirilmiştir. Bu argümanların içinde özellikle bir tanesi algısal içeriğin doğası konusunda ilgi çekici sonuç ve tartışmalara yol açmış olması sebebiyle incelenmeye değerdir. Bu çalışmanın temel konusunu teşkil edecek olan bu argüman, algının belirsizliği olgusuna dayandırılan, Gilbert Ryle tarafından A.J. Ayer'e bir eleştiri olarak yöneltildiği bilinen literatürdeki yaygın adıyla "benekli tavuk" (*speckled hen*) argümanıdır.¹ Bu argümana göre duyu verileri, eğer duyu verisi kuramcılarının iddia ettiği gibi var ise, bizler algılama durumunda söz konusu duyu verilerinin doğrudan bilincinde isek ve yine söz konusu duyu verileri tam da farkında olduğumuz niteliklere sahip ise, bu varlıklar belirsiz (*indeterminate*) niteliklere (belirsiz bir renk tonuna, belirsiz bir sayıya) sahip olabilirler. Zira duyu deneyimleri şeylerin niteliklerini kimi zaman belirsiz bir biçimde sunmaktadırlar. Öte yandan belirsiz niteliklere sahip bir şeyin varlığını öne sürmek ontolojik açıdan oldukça sorunludur. Bu çalışmanın amacı, benekli tavuk argümanı çerçevesinde algılamada doğrudan bilincinde olunan unsurun belirsiz olup olmadığını sorgulamaktır. Her ne kadar çalışma duyu verisi kuramının bir savunusu olmayı amaçlamasa da söz konusu argümanın kabul edilebilir olmadığı, diğer bir deyişle, algısal verinin iddia edildiği gibi belirsiz olmak zorunda olmadığı gösterilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla Fred Dretske'nin görme kuramının söz konusu probleme bir çözüm teşkil edebileceği iddia edilecektir. Buna göre, algılamanın fenomenal ve epistemik yönlerine ilişkin yapılacak bir ayrımın fenomenal belirsizlik sorununu çözeceği gösterilmeye çalışılacaktır.

2. Duyu Verisi Kuramı:

Duyu verileri bilincin doğrudan nesnelere olarak tanımlanırlar. Diğer bir deyişle, duyu verisi duyumsamada doğrudan bilinen, farkında olunan şeydir (Russell, 1912, s. 12).

¹ Bu argümanın neden bu şekilde isimlendirildiği çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanacaktır.

Duyu verilerinin ontolojik statüsü ve dış dünya ile olan ilişkisi farklı şekillerde yorumlanabilse de, genellikle tartışma konusu olan duyu verisi kavramı zihinsel bir varlığa gönderme yapmak için kullanılır. Buna göre, duyu verilerinin zihinden bağımsız bir varlığı yoktur ve bu duyu verileri zihinden bağımsız fiziksel nesnelere algılanmasında aracılık ederler. Örneğin turuncu bir portakala baktığımız zaman doğrudan farkında olduğunuz unsur dışsal, zihinden bağımsız, fiziksel nesnenin kendisi değil, zihninizdeki duyu verisinin kendisidir. Bununla birlikte duyu verisi farkında olduğunuz niteliklere sahiptir ve siz onun ne şekilde *algılıyor* iseniz oyledir. Portakalı turuncu, yuvarlak ve lekeli olarak algılıyorsanız, bu durumda sahip olduğunuz duyu verisi de turuncu, yuvarlak ve lekeli.

Duyu verilerini ortaya koymanın ardında yatan temel motivasyon, nesnelere gerçekte görüldüğünden farklı olabileceği düşüncesidir. Bu düşüncüyü destekleyen en bilinen fenomen yanılmalardır. Durağan bir nesneyi hareketli olarak veya suya konulmuş düz bir çubuğu kırık olarak algıladığımız durumlar, görünen ve gerçeklik arasındaki farkın en açık şekilde ortaya çıktığı algısal durumlardır. Bir yanılma anında doğrudan farkındalığına sahip olunan şey ile nesnenin kendisi arasındaki fark aşıkardır; sözünü ettiğimiz örneklerde doğrudan farkındalığına sahip olduğumuz veriler hareketli ve kırık iken, nesnelere kendileri sırası ile düz ve durağandır. Görünen ile gerçekliğin farklılığını ortaya koymanın çok daha çarpıcı örneği sanrılardır. Zira bir sanrı durumunda ortada algılanan bir nesne yoktur, ama yine de bir duyu verisi, öznenin bilincine sunulmuş bir şey mevcuttur. Benzer bir durum "çift görme" adı verilen görsel fenomendir. Çift görme durumunda gerçekte yalnızca tek bir nesne mevcut iken, kişi niteliksel olarak benzer birden fazla nesne algılayabilmektedir (Broad, 1925, s. 253). Bahsedilen tüm bu algısal durumlar ortak bir noktanın altını çizmektedir; algılamada doğrudan farkında olunan şey ile dış dünya birebir örtüşmemektedir. Bu durumda, doğrudan farkındalığına sahip olunan şeyin dışsal nesnenin kendisi olduğunu iddia etmek, bizi bir nesnenin aynı anda düz ve eğri olabileceğini (örneğin suya konmuş bir çubuk dokunma duyunuza göre düz iken, görme duyunuza göre eğridir) yani tek bir nesnenin tutarsız özelliklere sahip olabileceğini kabul etmek durumunda bırakır. Dahası, bir sanrı durumunda doğrudan farkındalığına sahip olunan şeyin, dış dünyada bir karşılığı bile yoktur. Tüm bu ontolojik problemlerden kaçınmanın en makul yollarından birinin, doğrudan farkında olunan ile nesnenin kendisi arasında bir ayrım yapmak olduğu düşünülür. Çünkü verilen tüm örnekler, dışsal nesne ile doğrudan farkında olduğumuz şeyin aynı olamayacağına delil teşkil etmekte ve duyu verisi ile nesnenin kendisi arasındaki ayrımı kaçınılmaz kılmaktadır (Russell, 1912, s. 12).

Elbette, her ne kadar kimi algı deneyimleri nesnelere gerçek nitelikleri konusunda yanıltıcı olsalar da, nesnelere çoğu zaman gerçekte oldukları gibi algıladığımız düşünülebilir. Diğer bir deyişle, doğrudan farkında olunan ile nesnenin kendisi arasında var olduğu düşünülen bu farkın yalnızca yanılma ve benzeri durumlar için geçerli olduğu ve duyu verisinin yalnızca bu çeşit algısal durumlarda söz konusu olduğu iddia edilebilir. Ancak duyu verisi kuramı, duyu verilerinin yalnızca yanılma, sanrı, çift görme gibi durumlarda değil, tüm algısal durumlarda mevcut olduğunu iddia etmektedir. Zira Ayer'in belirttiği gibi, yanılmalarda ve diğer algı durumları arasında

bir tür farkı yoktur. Eğer yanılısamalarda doğrudan farkındalığına sahip olunan şeyin duyu verileri olduğu kabul edilecekse, bu tüm algı durumları için geçerli olmak durumundadır. Örneğin, birçok yanılısma ile doğru (*veridical*) duyu deneyimleri arasında bir devamlılık söz konusudur. Uzak bir mesafeden baktığınız cisme yaklaşılmaya başladığınız zaman algıladığınız nesnenin boyutu giderek büyür gibi görünür ve neticede doğru deneyime dönüşür. Tüm deneyimlerimiz, ister yanılısma olsun ister doğru deneyimler olsun, ışıklandırma, öznenin bulunduğu konum, fizyolojik ve psikolojik özellikleri gibi bir takım koşullara bağlıdır (Ayer, 1940, s. 11). Dikdörtgen bir masayı kare olarak, uzaktaki bir nesneyi olduğundan küçük veya belirli bir uzaklıktan baktığımız hareketli bir nesneyi durağan olarak algılayabiliriz. Hatta bir nesneye baktığımız zaman algıladığımız şekil ve boyut hareketimizle beraber sürekli bir değişim içerisinde olur (Russell, 1912, ss. 10-11). Üstelik bu durum Russell'ın da belirttiği gibi yalnızca görsel algılama ile ilgili bir durum da değildir. Bir masaya dokunduğumuzda doğrudan farkındalığına sahip olduğumuz sertlik hissi, masaya ne kadar sert bir şekilde ve vücudumuzun hangi bölgesi ile dokunduğumuza göre farklılık gösterir. Öte yandan maddesel nesnelerin sahip olduğu özelliklerin gözlemciden bağımsız olması gerektiği düşünülmektedir. Algılamada doğrudan farkında olunan şeyin nesnenin kendisi olduğunu iddia etmek ve duyu verisinin varlığını inkâr etmek bizi nesnenin bulunduğu konum ve bakış açısına göre sürekli olarak nitelik değiştirdiğini kabul etmek zorunda bırakır ki bunun sağduyuya oldukça ters olduğu düşünülür.²

Duyu verisi kuramı çoğu düşünür tarafından farklı nedenlerle reddedilmiştir. Duyu verisi kuramının makul bir görüş olmadığını iddia etmenin en temel dayanağı, duyu verilerini kabul etmenin düalist bir ontolojiyi gerektirdiği, diğer bir deyişle, duyu verisi kuramının fizikalizmle bağdaşmayan varlıklar öne sürdüğü iddiasıdır. Bu bağlamda, düalizmin karşı karşıya kaldığı tüm felsefi problemler, duyu verisi kuramları için de geçerlidir. Bu nedenle, eğer duyu verisi kuramı kabul edilecekse, ya duyu verilerinin de fiziksel olduğunun açıklanması ya da düalizmin karşı karşıya kaldığı sorunların bertaraf edilmesi gerekmektedir. Duyu verisi kuramına karşı geliştirilen bir diğer argüman ise tamamıyla epistemolojik gerekçelere dayanır. Buna göre, duyu verileri ve dış dünya arasında bir ayrım çizmek, bizi kaçınılmaz olarak şüpheciğe götürür. Gerçeklik ile görünen arasında olduğu varsayılan ayrım, dış dünyanın hiçbir zaman bilinmeyeceği sonucuna yol açmaktadır (Huemer, 2019). Elbette bahsettiğimiz bu tartışmalar felsefenin çok temel ve geniş kapsamlı tartışmalarıdır. Yine duyu verisi kuramcılarının da şüphesiz bu karşı argümanlardan kaçınmak için öne sürmüş oldukları temellendirmeleri mevcuttur. Ancak bu çalışmada bu tartışmalar üzerinde durulmayacaktır.

3. Algının Fenomenal Belirsizliği Argümanı:

Bu çalışmanın konusu olan argüman yaygın adıyla "benekli tavuk argümanı" algının fenomenal belirsizliği olgusuna dayanır. Buna göre, algıda doğrudan farkında olunan şey belirsiz niteliklere sahip olabilir. Duyu verilerinin varlığı kabul edildiği durumda,

² Elbette bu noktada nesnelerin en azından kimi niteliklerinin gözlemciye bağlı olmadığına da ayrıca gerekçesi verilmelidir.

belirsiz niteliklere sahip varlıkların olabileceği öne sürülmüş olur. Ancak bu sonuç ontolojik açıdan sorunlu bir durumdur, zira birçok düşünürü göre var olmak belirli olmayı gerektirir. "The Problem of the Speckled Hen" (*Benekli Tavuk Problemi*) isimli makalesinde Chisholm (1942) problemi şu şekilde ifade eder: "Benekli bir tavuğa kısa bir bakış atarak sahip olunan duyu verisini düşünelim. Duyu verisinin çok sayıda benek içerdiği söylenebilir. ... Problemimiz şu soru ile alakalıdır: duyu verisinde kaç benek vardır?"(s. 368).

Bu sorunun duyu verisi kuramı için bir problem teşkil etmesinin nedeni şudur: Duyu verisi kuramına göre (en azından birçok versiyonuna göre);

Duyu verileri tam olarak algısal deneyimde bize sunulan niteliklere sahiptir. Eğer bir kişi kırmızı bir şey algıyormuş gibi görünen bir deneyime sahipse, o kişinin duyu verisi kırmızıdır: bununla beraber, eğer bir kişi kırmızı bir şey algıyormuş gibi görünen bir deneyime sahip değilse, kişinin kırmızı bir duyu verisi yoktur (Huemer, 2019).

Bu şu anlama gelir; duyu verileri *tam olarak* ve *yalnızca* doğrudan farkında olduğumuz niteliklere sahiptir. Diğer bir deyişle, eğer bir duyu verisi herhangi bir niteliğe sahipse biz o niteliğin doğrudan farkındalığına sahibizdir ve eğer bir niteliğin farkındalığına sahip değilsek duyu verisinin öyle bir niteliği yoktur. Bu nedenle, yukarıda verilen örnekteki duyu verisinin belirli bir sayıda beneği olduğunu, ancak öznenin bu sayının farkındalığına sahip olmadığını iddia etmek duyu verisi kuramcısı için açık bir seçenek gibi gözükmemektedir. Üzerinde fazla sayıda benek olan bir cisme baktığımız zaman sahip olunan duyu verisinin ya belirli bir sayıda, örneğin kırk iki, beneğe sahip olduğunu söylememiz gerekir ki, tek bir bakışla bu sayının farkında olmak mümkün görünmemektedir. Ya da eğer beneklerin sayısının farkında değil isek, sahip olduğumuz duyu verisinin belirsiz bir sayıda beneğe sahip olduğunu söylemek durumunda kalırız. Şüphesiz duyu verisinin benekli olmadığını söyleyemeyiz; zira her ne kadar sayısı konusunda bir belirsizlik olsa da algılamakta olduğumuz nesneyi benekli olarak algılarız. Eğer duyu verileri iddia edildiği gibi farkındalığına sahip olunan niteliklere sahip ise, sahip olduğumuz duyu verisi "benekli olmak" niteliğine sahip olmak durumundadır.

Bu argümanın ilk olarak dile getirildiği *The Foundations of Empirical Knowledge (Deneyisel Bilginin Temelleri)* isimli eserinde Ayer (1940) bu örneğin Ryle tarafından kendisine önerildiğini ifade eder. Örneğin Ayer tarafından ifade edilişi ise şu şekildedir;

Bir insana yeterince kuvvetli bir şekilde vurulduğu zaman, kişinin yıldızlar görme olarak tasvir edilen bir deneyime sahip olabileceği oldukça popüler bir inançtır. Bu olayın tanıdığımız bir insanın başına geldiğini ve ona kaç tane yıldız gördüğünü sorduğumuzu varsayalım. Bu kişi yıldız gördüğünün bilincinde olduğu halde onların belirli bir sayıya sahip olduğunun farkında olmadığını söyleyebilir (s. 124).

Örnekteki kişinin aslında belirli bir sayıda yıldız gördüğü, ancak onları sayamayacak kadar sarsılmış olduğu düşünülebilir, ancak Ayer'e göre durum böyle değildir. Duyu verileri fiziksel nesnelere değildir. Fiziksel nesnelere bilincinde olmadığımız niteliklere

sahip olabilirler. Örneğin gökyüzüne baktığınızda görmekte olduğunuz yıldızların siz farkında olmasanız da belirli bir sayısı vardır. Ancak duyu verileri, bilincinde olmadığımız niteliklere sahip olamazlar, bu nedenle duyu verisinin belirli bir sayısal niteliğe sahip olduğunu ancak kişinin bu niteliğin farkında olmadığını söylemek mümkün değildir. Bir nesnenin belirli bir sayısal niteliğe sahip olması onun “sayılabilir” (*enumerable*) olduğu anlamına gelmektedir, bu nedenle duyu verisi sayılabilir olmadığı sürece belirli bir sayısal nitelikten yoksundur. Öyleyse Ayer’e göre, bir duyu verisi “sayılabilir” olarak algılanmıyorsa, duyu verisi basitçe sayılabilir değildir. Öte yandan bir duyu verisinin sayılabilir olması, duyu deneyiminin öznesi tarafından “sayılmış” olmasını gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, ancak özne belirli bir sayısal niteliğin (kırk iki, elli gibi) farkındalığına sahip ise, o duyu verisinin sayılabilir olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin farklı koşullar altında algılamakta olduğu yıldızları sayabilen bir kişinin sahip olduğu duyu verisi sayılabilir niteliğe sahip bir duyu verisidir. Bu durumda algıladığı yıldızları sayabilen ve algıladığı yıldızları sayamayan iki kişinin sahip oldukları duyu verileri niteliksel olarak farklı olacaktır (Ayer, 1940, ss. 124-125).

Chisholm, Ayer’in bu cevabının iki biçimde anlaşılabilirliğini ifade eder. Bunlardan ilkinde göre üçüncü halin olanaksızlığı ilkesi duyu verilerine uygulanabilir değildir. Yani, örnekte verilen duyu verisinin kırk iki beneğe sahip olduğu ne doğrudur ne de yanlıştır. Fakat üçüncü halin olanaksızlığı ilkesi duyu verilerine uygulanabilir değilse, bu tüm duyu verileri için böyle olmak zorundadır. Oysa algılanan nesnedeki benek sayısı düşük olduğu zaman, örneğin normal koşullar altında üç benekli bir nesneye baktığımız zaman, duyu verisinin sayısal olarak belirsiz olmadığını ve bu duyu verisinin üçüncü halin olanaksızlığı ilkesini sağladığını söyleyebiliriz. Zira, üzerinde üç adet beneki olan bir nesneye baktığımız zaman, duyu verisinin üç beneğe sahip olduğu çoğu zaman doğrudur. Ancak, üçüncü halin olanaksızlığı ilkesinin yüksek sayısal niteliklere sahip duyu verilerine uygulanamazken düşük sayısal niteliklere sahip duyu verilerine uygulanabilir olması, Chisholm’a (1942) göre *ad hoc* bir açıklamadır. Bu nedenle, bu yorumuyla Ayer’in çözümü makul görünmemektedir (s. 369).

Ayer’in yanıtını yorumlamanın bir diğer yolu şudur; örnekte verilen duyu verisi her ne kadar çok sayıda beneğe sahip olsa da, sahip olduğu benek sayısı belirsizdir. Diğer bir deyişle “duyu verisinde kaç benek vardır?” sorusunun bir yanıtı yoktur. Bu durumda “söz konusu duyu verisi kırk iki beneğe sahiptir” önermesi doğruluk değerinden yoksun değil, açıkça yanlıştır. Benekler sayıca fazladır, ancak bu sayının, kırk iki, kırk sekiz veya herhangi bir başka sayıda olduğunu söylemek bir hatadır (Chisholm, 1942, s. 369). Demek ki, bu yoruma göre herhangi bir şey sayıca fazla, ancak belirli bir sayıda olmayabilir. “Görsel duyu deneyimi beneklerin kesin sayısı konusunda *yorumsuz* kalabilir” (Tye, 2009, s. 259). Elbette bu belirsizlik, yalnızca sayısal nitelikler ile ilgili olmak zorunda değildir. Örneğin, bir nesneye baktığımız zaman nesnenin rengi size belirsiz bir tonda görünebilir. Böyle bir durumda, Ayer’in yorumuna göre, duyu verisi renkli, örneğin mavi, ancak belirsiz bir mavi tonuna sahiptir. Şimdi sorgulanması gereken böyle bir iddianın ontolojik sonuçlarının ne olacağıdır. İster duyu deneyimi olsun ister fiziksel nesne olsun, bir varlığın belirsiz niteliklere sahip olması mümkün müdür? Herhangi bir şey sayıca çok, ama aynı zamanda belirsiz bir sayıda olabilir mi?

Veya herhangi bir şey renkli olup aynı zamanda belirsiz bir renge sahip olabilir mi? Belirsiz varlıkların olduğunu kabul etmek ontolojik bir ilke olan “belirlilik ilkesini” açıkça ihlal etmektedir.³ Zira, David Armstrong (1968) *A Materialist Theory of Mind (Maddeci bir Zihin Kuramı)* isimli kitabında, belirsiz bir duyu verisine karşı “var olmak belirli olmaktır” sloganına başvurur (s. 220). Buna göre belirli olmayan bir şey var olamaz ve eğer duyu verileri belirsiz iseler var olamazlar. Zihinsel varlıkları bu ontolojik ilkedenden muaf tutmak makul değildir.

Algının fenomenal belirsizliği argümanından kaçınmanın bir yolu, algısal verinin belirsiz olduğunu tümüyle reddetmektir (Armstrong, 1968, s. 220). Frank Jackson bu yolu takip eder ve duyu verilerinin belirsiz olamayacağı konusunda Armstrong’la hemfikirdir. Ancak Jackson’a (1977) göre, bir duyu verisi kuramcısının “yalnızca duyu verisinin belirli bir sayıda beneği olduğunu ancak bizlerin bu belirli sayının ne olduğunu farkında olmadığımızı söylemesi yeterlidir” (s. 116). Jackson’a göre bir niteliğin algısal farkındalığına sahip olmak duyu verisine o niteliği atfetmek için yeterlidir fakat duyu verisine herhangi bir nitelik atfetmek için söz konusu niteliğin farkındalığına sahip olmak *gerekli* bir koşul değildir. Öyleyse, farkındalığına sahip olduğumuz tüm nitelikler duyu verisinde mevcuttur ancak duyu verisinin tüm niteliklerinin algısal farkındalığına sahip olmak zorunda olduğumuz doğru değildir. Eğer belirsiz bir sayısal niteliğe sahip olmak ontolojik olarak kabul edilemez ise, bu durumda duyu verisine belirli bir sayısal nitelik atfetmek gereklidir, hatta bu izlenecek en makul yoldur (Jackson, 1977, s. 116). Jackson’un bu önerisini duyu verisi kuramından taviz vermek olarak değerlendirmek mümkündür. Zira, algının doğrudan nesnesi olarak tanımlanan bir unsurun, algısal farkındalığın dışına taşırılması Armstrong’a göre duyu verilerini gereksiz kılmaktadır. Jackson bu iddiasıyla, yalnızca fiziksel nesne ve duyu verisi ayrımını ortaya koymamış aynı zamanda duyu verisi ve bu duyu verisinin farkındalığının arasında da bir fark olduğunu öne sürmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi, duyu verilerini ortaya atmanın asıl amacı, dış dünya ve algı arasındaki farkın açıklamasını vermektir. Ancak, duyu verisinin farkında olunmayan niteliklere sahip olabileceğini söylemek asıl problemi ikiye katlamak ve duyu verilerinin kendilerine atfedilen fenomenal işlevi gerçekleştiremedikleri anlamına gelmektedir (Armstrong, 1968, s. 221).

Aslında Jackson’ın çözüm yolu birçok açıdan haklı görünmektedir. Ancak bu çözüm yolunu daha makul hale getirecek bir yoruma ihtiyaç vardır. Bu yorum kısaca söz konusu belirsizliğin, algının fenomenal yönüne değil, epistemolojik ya da bilişsel yönüne atfedilmesi olarak özetlenebilir. Buna göre, tek bir bakışla uygun bir mesafeden kırk iki benekli bir nesneye bakıldığı zaman, öznenin kırk iki beneğin farkındalığına sahipken bu sayının kırk iki olduğunu bilmemesinin mümkün olduğu iddia edilecektir. Özne kırk iki adet beneğin farkındadır, zira beneklerin her birinin farkındadır, bu nedenle duyu verisinin kırk iki beneği vardır. Öte yandan özne algıda farkındalığına sahip olduğu şeyi kavramsallaştıracak kavramsal veya bilişsel donanım veya beceriden

³ Örneğin P. T. Geach bir şeyin renk, boyut, şekil gibi özelliklere sahip olabilmesi için, bu özelliklere *belirli* bir şekilde sahip olmak zorunda olduğunu ifade eder. Bu durumda bir şey renkli ise belirli bir renkte, şekilli ise belirli bir şekilde olmak zorundadır. Bkz. Geach, P.T. (1979). *Truth, Love and Immortality*, s. 55.

yoksundur (örneğin kısa bir zaman dilimi içerisinde benekleri sayacak yetenekten yoksundur). Bu yönüyle, özünde benekli tavuk argümanında hayal edilen senaryo ile bir çınar ağacını algılayıp, algıladığı nesnenin bir çınar ağacı olduğunu bilmeyen bir kişinin durumu arasında radikal bir fark yoktur. Bu nedenle, duyu verisinin kaç beneği olduğu sorusu, duyu verisinin bir çınar ağacı olup olmadığı sorusuna oldukça benzerdir.

Bu tarz bir yaklaşım özellikle Fred Dretske'nin (1969, 1993, 1995, 2010) ortaya koyduğu *epistemik görme* veya *gerçeklerin farkındalığı* ve *epistemik olmayan görme* veya *şeylerin farkındalığı* arasındaki ayrım ile temellendirilebilir. Dretske (1993) bu ayrım ile "bir yanda tekil (uzamsal) nesnelere, (zamansal) olaylar, diğer yanda ise bu şeyleri içeren gerçeklerin " farkını ortaya koymaya çalışır. Gerçekler (*facts*), şeyler (*things*) hakkında doğru önermeler kurarak ifade ettiğimiz şeydir. Ona göre, nesne olarak sınıflandırabileceğimiz bir insan, bir piyano ve olay (*event*) olarak sınıflandırabileceğimiz insanın piyano çalması birer *şey* iken, bir insanın piyano çalıyor olduğu bir *gerçektir* (s. 264).⁴ Daha basit bir örnek vermek gerekirse, bir çınar ağacı bir *şey* ve bu şeyin bir çınar ağacı olduğu bir *gerçektir*. Dretske'ye göre şeylerin farkındalığı kavramların kullanımını gerektirmese de, gerçeklerin farkındalığı bir takım kavramların kullanımını gerektirmektedir. Örneğin, "piyano" kavramına sahip olmadan da bir piyanoyu algılayabilirsiniz, ancak "piyano" kavramına sahip değilseniz algıladığınız şeyin bir piyano olduğunun farkında olamazsınız. Bu durumda, eğer nesnelere farkında iken, o nesnelere parçası olduğu gerçeğin farkındalığına sahip değilseniz, bu kavramsal bir eksiklikten kaynaklanıyor olmalıdır. Dretske'nin (1993) de ifade ettiği gibi;

Armadilloların ne olduğu veya nasıl göründükleri konusundaki bilgi eksikliği bir insanın şeyler (yolun karşısına geçen armadillolar) hakkındaki farkındalığına en ufak bir zarar vermeden, bir takım gerçeklerin (yolun karşısına geçen nesnenin bir armadillo olduğu) bilincinde olmasını önleyebilir (s. 266).

Bu Dretske'ye göre şunu göstermektedir: Belirli özelliklere sahip herhangi bir şeyin (nesnenin, olayın veya bir duyu verisinin) farkında olmak, o şeyin o özelliğe sahip olduğu gerçeğinin farkında olmayı gerektirmez (1993, s. 266). Turuncu bir portakalı, portakalın turuncu olduğunun farkında olmadan da algılayabilir, onun farkındalığına sahip olabilirsiniz. Dretske 2010 yılında kaleme aldığı yazısında, nesnelere ve olaylara ek olarak niteliklerin algılanmasından da söz eder. Ona göre, bir portakalın renginin, portakalın turuncu olduğu gerçeğini bilmeden de, bilincinde olabilirsiniz. Bu durumda, nesnelere niteliklerini algılamak ta, kavramların kullanımını ve gerçeklerin farkındalığını gerektirmemektedir. Yine, sayı, problem, fark gibi soyut olarak nitelendirilebileceğimiz nesnelere algılanmasını da Dretske, şeylerin farkındalığı ve gerçeklerin farkındalığı arasındaki ayrıma dayandırarak açıklar. Buna göre, A ve B gibi iki nesnenin farklı olduğunun bilincinde olmak, bu iki nesne arasındaki farkın kendisini

⁴ İngilizce'de gerçekler "that" sözcüğü ile ifade edilir. Örneğin, "that Clyde is playing his piano" bir gerçeği ifade eder. Bunu Türkçe'de "Clyde'in piyanosunu çalıyor olduğu" şeklinde tercüme etmeyi uygun gördük.

algılamak için gerekli değildir. İki nesne arasındaki farkı, söz konusu nesnelerin farklı olduğunun bilgisine sahip olmadan da algılayabilirsiniz. Örneğin, aralarında çok ufak bir şekil farkı olan iki nesneye baktığınız zaman, her ne kadar onları farklı kılan niteliğin bilincinde olsanız da, iki nesnenin farklı olduğu gerçeğinin bilincinde olmak zorunda değilsiniz (Dretske, 2010, s. 58). Algının fenomenal belirsizliği tezinin dayandırıldığı sayısal nitelikler için de durum tam olarak böyledir. Dretske (1993) benekli tavuk argümanına doğrudan göndermede bulunarak şunları ifade eder;

S'nin üzerinde (görünen yüzünde) 27 benek bulunan bir tavuğu gördüğünü varsayın. Beneklerin her biri açıkça görülebilir olsun. Saymakla uğraşmayan S, 27 benek olduğunun farkında değildir. Yine de, S'nin nesneye her bir beneği görecektik kadar uzun ve dikkatli baktığını varsayıyoruz. Böyle bir durumda, S 27 beneğin (şeyin) farkında olmasına rağmen, beneklerin sayısının farkında değildir zira beneklerin sayısının farkında olmak o sayıda benek olduğunun (gerçek) farkında olmayı gerektirir ve S bu gerçeğin farkında değildir (s. 267).

3. Sonuç:

Şimdi makalesinin başında Chisholm'un sorduğu soruya geri dönelim: "duyu verisinde kaç benek vardır?" Dretske'in epistemik ve epistemik olmayan algı ayrımı göz önünde bulundurulduğunda bu yanıt kırk iki, yirmi yedi veya başka bir sayı olabilir. Diğer bir deyişle, duyu verisinin belirli bir sayıda beneği olduğu söylenebilir. Bunun nedeni, öznenin (yeterli ışıklandırma, uygun mesafe, görme organlarının düzgün çalışması gibi uygun koşullar altında) her bir beneğin farkında olmasıdır.⁵ Özne, belirli bir sayıda beneği algılamaktadır ve doğrudan farkındalığına sahip olduğu şey sayısal olarak belirlidir. Örneğin, kırk iki beneği olan bir nesneye bakan bir öznenin sahip olduğu duyu verisi, kırk bir beneğe sahip bir nesneye baktığı zaman sahip olacağı duyu verisinden niteliksel olarak farklıdır, zira iki duyu verisindeki benek sayısı farklıdır. Ancak, duyu verisinin belirli bir sayısal niteliğe sahip olması, duyu verisinin bu niteliklere sahip olduğu gerçeğinin farkındalığını gerektirmemektedir. Bu noktada akla gelebilecek ilk soru, bu çözüm önerisinin Jackson'a karşı sunulan eleştiriden muaf olup olmayacağıdır. Hatırlanacağı üzere Jackson duyu verilerinin farkında olmadığımız niteliklere sahip olabileceğini iddia etmiş, Armstrong da böyle bir anlayışın duyu verilerinin fenomenal işlevini gereksiz kıldığını dile getirmişti. Sonuçta, sahip olunan duyu verisinin bir kısım fenomenal özellikleri farkındalığın dışında bırakılacaksa, duyu verilerinin var olduğunu iddia etmenin bir amacı kalmayacaktır. Ancak, şeylerin farkındalığı ve gerçeklerin farkındalığı ayrımını temel alarak, belirsizliği gerçeklerin farkındalığına atfetmek Armstrong'un eleştirilerinden muaf olacaktır. Zira, gerçeklerin farkındalığına sahip olmamak, bir takım fenomenal özelliklerin farkındalığına sahip

⁵ Michael Tye (2009), benekli bir nesneye bakıldığı zaman her ne kadar tüm benekleri algılasak da, beneklerin her birini algılamadığımızı iddia eder. Bununla beraber, her bir beneğin farkında olunmadığı ve söz konusu sayısal niteliğin farkında olunmadığı durumlar da mevcuttur. Örneğin uzak bir mesafeden benekli bir nesneye baktığınız zaman her bir beneğin farkında olmamanız ve onları bir bütün olarak görmeyiz mümkündür. Bu durumda duyu verisi benekli olmayacak ve "duyu verisinde kaç benek vardır sorusu" anlamlı olmayacaktır. Ancak bu çalışmada tartışılmakta olduğumuz örnek, beneklerin görülebilir olduğu durumla alakalıdır. Bu konuda ilginç bir tartışma Bence Nanay tarafından kaleme alınmıştır. Bkz. Nanay, B. (2009) 'How Speckled is the Hen?', *Analysis*, 499-502.

olmamak anlamına gelmemektedir. Gerçekler duyu verilerinin içerdiği birer nitelik, olay veya nesne değildir. Öte yandan, deneyimler bilince düşündüğümüzden çok daha fazla ayrıntı ve belirlilik sunmaktadır. Diğer bir deyişle, siz beneklerin sayısının kırk iki veya bir rengin lacivert olduğu gerçeklerinin farkında olmadığınız zaman, algınızın fenomenal niteliklerinde hiçbir eksilme olmayacaktır (onun yine kırk iki beneği veya belirli bir renk tonu olacaktır), çünkü gerçeklerin farkındalığının deneyimin fenomenolojisine bir katkısı yoktur. Dretske'nin (2010) de ifade ettiği gibi;

Gördüğümüz gerçekler deneyimin dokusuna katkıda bulunmazlar. İkimiz de nergisi görüyoruz. İkimiz de onu aynı açıdan aynı ışıkta görüyoruz. İkimize de tam olarak aynı şekilde görünüyor. Sen, deneyimli bir bahçıvan, onun ne türden bir çiçek olduğunu görüyorsun. Onun bir nergis olduğunu (nergis olduğu gerçeğini) görüyorsun. Ben görmüyorum. Ancak yine de tam olarak aynı deneyime sahibiz (s. 57).

Bu durumda, benekli tavuk argümanının hatalı bir temele dayandırıldığı iddia edilebilir. Yukarıda belirtildiği gibi argüman, öznenin benek sayısını bilmediği olgusundan yola çıkarak, duyu verisine fenomenal bir belirsizlik atfetmektedir. Diğer bir deyişle, algının fenomenal boyutu ile kavramsal veya epistemik boyutunu birbirine karıştırarak, epistemolojik bir belirsizlikten fenomenolojik bir sonuca ulaşmaya çalışılmıştır. Algılanan nesnenin özelliklerinin veya bir duyu verisinin doğrudan farkındalığına sahip olmak, ne algılanan nesne veya farkında olunan duyu verisi ile ilgili gerçeklerin bilgisine sahip olmakla eşdeğerdir ne de bunu gerektirmektedir. Bu noktada, duyu verisinin sahip olduğu özellikler ile duyu verisinin söz konusu özelliklere sahip olduğunun bilgisi birbirinden ayrılmalıdır.

Eğer bir deneyimin dokusu, dünya hakkındaki bilinçli deneyimlerimizde ne türde detayların sunulduğu konusunda bir sonuca ulaşmak istiyorsak, bu sonuçlara kişinin bilmediklerinden veya göremediği gerçeklerden ulaşmamaya dikkat etmemiz gerekmektedir (Dretske, 2010, s. 58).

Her ne kadar algının epistemik ve epistemik olmayan algı olarak ikiye ayrılması ve duyu verisinin belirli olduğu iddiası ayrıntılı olarak göz önünde bulundurulup gerekçelendirilmesi gereken ifadeler olsa da, bunun mevcut çalışmamızın sınırlarını aşacağını söyleyebiliriz. Çalışmanın giriş bölümünde de ifade edildiği gibi, bu çalışmanın amacı duyu verisi kuramının doğruluğunu ortaya koymak da değildir. Burada gösterilmek istenen algının fenomenal belirsizliğinden yola çıkarak duyu verisi kuramının reddedilemeyeceği ve Dretske'nin sunmuş olduğu algı kuramının bu konuda bir çıkış yolu sağlayabileceğidir. Dretske'nin epistemik ve epistemik olmayan algı ayrımı elbette duyu verisi kuramını zorunlu olarak yanıtlamamaktadır, ancak duyu verisi kuramına olanak sağlayarak bu kuramın en azından fenomenal belirsizlik temelinde reddedilemeyeceğini göstermektedir. Dretske'nin kuramı bize şunu söylemektedir; belirli niteliklere sahip bir duyu verisine sahip olmak başka, bu duyu verisinin o niteliklere sahip olduğunu bilmek başka meselelerdir. İlki algının fenomenolojisi ile ilgilidir. Dünyanın bize ne kadar ayrıntılı ve belirli bir şekilde sunulduğunun ifadesidir. Öte yandan ikincisi, öznenin epistemolojik konumu ile

ilgilidir. Dünyanın bize ayrıntılı ve belirli sunulduğu gerçeğinin farkında olup olmadığımız meselesidir.

Chisholm'un yönelttiği "duyu verisinde kaç benek vardır?" sorusuna, özne tarafından verilecek herhangi bir yanıtın bulunmayışı, duyu verisinin belirsizliğini değil, öznenin duyu verisinin bir parçası olduğu gerçeğin bilgisine sahip olmadığını göstermektedir. Bu durumda, duyu verilerinin sadece ve yalnızca bilincinde olduğumuz niteliklere sahip olduğu iddiasını muhafaza ederek algının fenomenal belirsizliğini reddetmek son derece mümkün görünmektedir. Üstelik, her ne kadar Chisholm'un dile getirdiği argüman algısal verinin sayısal niteliğine odaklansa da bu niteliklerle sınırlı değildir. Bir duyu verisi belirli bir renk tonuna, belirli bir şekle, belirli bir tat veya kokuya sahipken, deneyimin öznesi duyu verisinin bu niteliklere sahip olduğu gerçeğinin farkındalığına sahip olmayabilir. Bu, duyu verisinin üstlenmesi gerektiği varsayılan fenomenal işlevi göz ardı etmek anlamına gelmemektedir.

KAYNAKÇA

Armstrong, D. (1968). *A Materialist Theory of the Mind*. London: Routledge and Kegan Paul.

Ayer, A. J. (1940). *The Foundations of Empirical Knowledge*. New York: The Macmillan Company.

Broad, C. C. (1925). *The Mind and its Place in Nature*. London: Routledge and Kegan Paul.

Chisholm, R. (1942). The Problem of the Speckled Hen, *Mind* (51), 368-373.

Dretske, F. (1969). *Seeing and Knowing*. Chicago & London: University of Chicago Press ve Routledge and Kegan Paul.

Dretske, F. (1993). Conscious Experience. *Mind* (102) 406, 263-283.

Dretske, F. (1995). *Naturalizing the Mind*. Cambridge & London: The MIT Press.

Dretske, F. (2010). What We See: The Texture of Conscious Experience, Bence Nanay (Ed.), *Perceiving the World* içinde (ss. 54-67). Oxford: Oxford Univeristy Press.

Geach, P. T. (1979). *Truth, Love and Immortality*. University of California Press.

Huemer, M. (2019). "Sense-Data", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/sense-data/>>.

Jackson, F. (1977). *Perception: A Representative Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nanay, B. (2009). How Speckled is the Hen? *Analysis* (69) 3, 499-502.

Russell, B. (1912). *The Problems of Philosophy*. New York: Oxford University Press, 1997.

Tye, M. (2009). A New Look at the Speckled Hen. *Analysis* (69) 2, 258-263.